

9 клас. Історія України.

Тема. Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х років в Наддніпрянській Україні.

Мета: формувати ключові компетентності:

- *Уміння вчитися* - самоорганізуватися до навчальної діяльності у взаємодії;
- *Загальнокультурні* – дотримуватися норм мовленнєвої культури, удосконалювати вміння зв'язно висловлюватися;
- *Соціальну* – проектувати стратегії своєї поведінки з урахуванням інтересів та потреб інших;
- *Інформаційну* – удосконалювати вміння використовувати текст як джерело інформації;

Формувати предметні компетентності й компетенції шляхом виконання навчально-пізнавальних та практично зорієнтованих завдань відповідно до таких змістових ліній:

- **Емоційно-ціннісної** – допомогти учням зрозуміти справжні та фальшиві цінності в людському житті, спонукати до роздумів про вибір життєвої позиції, учити проводити аналогії із сучасним життям.
- **Хронологічна** передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному часі: розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу; співвідносити історичні події, явища з періодами, орієнтуватися в науковій періодизації історії;
- **Аксіологічна** передбачає вміння учнів формулювати оцінки і версії історичного руху й розвитку: порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії; виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку;

Основні терміни і поняття: модернізація, розшарування селянства, реформа, панщина, тимчасовозобов'язані селяни, відрізки, викупна угода, недоїмки.

Обладнання: презентація до теми, картки для роботи в групі.

Використані методи і прийоми: робота з історичним документом, «мозковий штурм», робота в парах, випереджувальне завдання. розповідь учителя, бесіда.

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- пояснити причини реформ;
- характеризувати її основні положення;
- виділяти позитивні та негативні результати події;
- на основі аналізу різних джерел інформації: описувати явища й наводити статистичні дані щодо соціальних та економічних зрушень в українських землях, визначати основні тенденції модернізації українського суспільства у другій половині XIX ст.;
- пояснювати значення термінів: реформа, тимчасовозобов'язані селяни, викупна операція, відрізок;

Тип уроку: засвоєння нового матеріалу

Хід уроку

II. Актуалізація опорних знань.

Чи задумувались ви, що для людини є найціннішим?

А що могло бути ціннішим понад усе для більшості населення українських земель у ХІХ ст. (*Орієнтовні відповіді: здоров'я, життя та воля*). Люди зазвичай цінують те, чого не мають чи те, що втрачають. Ви сказали воля. Чому? (**Звернути увагу на епіграф**)

Що ви знаєте про ситуацію яка панувала у соціально-економічному житті у другій пол. ХІХ ст.?

Дидактична гра «Маячок»

Зараз ми пригадаємо основні риси, які були характерні для господарського розвитку на українських землях середини ХІХ ст. Я вам називатиму риси розвитку сільського господарства, а ви вказуватимете які з них були прогресивними, свідчили про розвиток ринкових відносин, а які гальмували економічний розвиток. (*Сигналізуєте червоними картками ознаки занепаду, а синіми зародження ринкових відносин*)

- Переважало поміщицьке землеволодіння
- Поглиблення соціального розшарування
- Посилення експлуатації селян (зростання панщини)
- низька продуктивність праці селян;
- зубожіння поміщиків;
- зменшення кількості селян-кріпаків;
- Використання нової техніки: сіялок, жаток, кінних молотарок
- Низька врожайність
- Сільськогосподарська спеціалізація районів
- Розорення поміщицьких маєтків.
- Збільшення податків.

Які ознаки переважають ?

III. Мотивація навчання. Повідомлення теми і мети уроку.

Учитель. Сьогодні ми поведемо мову про те як селянство Наддніпрянської України отримувало довгоочікувану свободу.

Що означає поняття реформа, яке сьогодні у нас є базовим.

Реформа (від лат. – перетворюю, поліпшую) – політичне, економічне чи інше перетворення, що здійснює влада заради зміцнення чинного ладу.

Учитель. У лютому наступного року виповниться 162 роки з часу скасування кріпацтва. З цієї нагоди одне з відомих видань має видрукувати спецвипуск газети. Сьогодні ви спробуєте себе у ролі редколегії та під моїм керівництвом створимо макет рубрики з нагоди цієї події. Назва нашої рубрики перед вами. (*тема уроку*) Для роботи ви об'єдналися в пари. Кожна пара буде працювати над своєю заміткою. Інформацію будемо брати з підручника та роздавального матеріалу для кожної пари. На роботу вам дається 8 хвилин, потім розпочнем обговорення.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Причини реформи: (пара №1)

- 1) низька продуктивність праці селян;
- 2) зубожіння поміщиків;
- 3) зменшення кількості селян-кріпаків;
- 4) відставання Росії у військовій справі від Європейських держав;
- 5) наростання опору з боку прогресивних кіл суспільства проти кріпосництва;
- 6) засудження Європейськими країнами станового устрою Російської імперії. Незадоволені становищем усі верстви населення (селяни, поміщики, міщани, студенти).

Сенсація першої рубрики Росія програла, а селяни виграли: Кримська війна поклала початок звільненню кріпаків

1. Селянська реформа 1861 р.

а) Історичний портрет Олександра II (пара №2)

Учитель. Отже, реформа підготована і настав момент, коли селяни отримують довгоочікуване звільнення. 19 лютого 1861 року було підписано Положення про селян, що вийшли з кріпосної залежності та оголошено Маніфест про скасування кріпацтва.

У церквах священники виголошували Маніфест таким чином ознайомлювали селян із умовами документу.

б) Суть селянської реформи (пара № 3)

1. Селяни отримали:
 - 1) особисті права (поміщик не мав права їх купувати, дарувати, обмінювати, селяни могли брати шлюб без дозволу поміщика, йти на службу, вступати до навчальних закладів, переходити до інших станів);
 - 2) майнові права (укладати договори, займатися промислами чи торгівлею, володіти власністю);
 - 3) право на власну землю. Розмір наділу визначався відповідно до закону і за згодою поміщика.
2. Понаднормова земля вилучалась у селянина на користь поміщика як «відрізок».
3. Селянин укладав «викупну угоду» і мав сплатити за землю 20 % вартості одразу, а 80 % з відсотками — протягом 49 років, взявши позику у держави (ціна на землю в 4 рази перевищувала ринкову).
4. До укладання «викупної угоди» селяни вважалися тимчасовозобов'язаними

Робота з поняттями

Тимчасовозобов'язані селяни – селяни після реформи з якими ще не уклали викупну угоду.

Викупна угода – договір селян з поміщиком про скасування кріпацтва.

Відрізки – ділянки землі, які у селян забирали після аграрної реформи.

Недоїмки-борги селян перед державою.

За потреби доповнення вчителя згідно наведеного нижче матеріалу.

Селянські наділи.

1) Поміщик давав селянину так мало землі, щоб економічно змусити його звернутися по допомогу і потрапити в нову економічну залежність від нього.

2) Мала місце система відрізків, коли для кожного регіону встановлювалась «вища» і «нижча» норма наділу: в чорноземних районах селяни отримували 3-5 десятин землі на душу; в нечорноземних районах – 4-7 десятин.

Якщо в селянина до 1861 р. було менше «нижчої» норми наділу – поміщик повинен був за законом дорізати йому землю (на практиці подібного майже не було), а якщо більше «вищої» норми наділу, надлишок названий відрізком – поміщиком відрізнявся.

Як наслідок, до 1861 р. середній селянський наділ дорівнював 4,4 десятини на ревільку душу, після реформи – 3,4 десятин.

Викупна операція.

3) Фактично відбувався обман селянина під час викупу ним землі, бо селянин під час викупу землі одразу платив поміщику лише 20% суми, решту – 80% поміщику виплачувала держава, а селянин зобов'язаний був повернути гроші за ці 80% державі протягом 49 років, плюс, іще 6% додаткового боргу щорічно. У підсумку, селяни виплатили за землю суму в три рази більшу ніж вона коштувала. Планувалося у п'ять разів, лише революція 1905-1907 рр. змусила царизм частково скасувати виплатні платежі. Таким чином, селяни заплатили не тільки за землю, а ще й за своє звільнення.

Отже, більшість селян отримали менші наділи, ніж мали до реформи через великі відрізки. У результаті, значно зросла кількість малоземельних селян, які мали до 3 десятин землі. На Лівобережній Україні таких селян стало 43%, на Півдні – 26%

Державні селяни

Зберегли всі землі, що знаходились в них до 1861 р. Розмір викупу перевищував в них не в п'ять разів, а лише на 45%. До 1886 р. вони викупили свої наділи. Пільги державним селянам пояснюються тим, що держава була зацікавлена в якнайшвидшому переведенню країни на економічні рейки і тим, що на державних землях не було поміщиків, які не бажали віддавати свою землю селянам.

Безземельні селяни

Колишні двірські, селяни дрібнопомісних поміщиків, повинні були два роки відробити на поміщика – тимчасовозобов'язані, після чого одержували волю без землі поповнюючи ряди промислових та сільськогосподарських працівників.

Підсумок

Та минав час і селяни побачили, що вони втратили майже 1/3 землі, яка ще належала їх дідам та прадідам, а ще й за убогий клептик наділу треба було сплачувати величезний борг.

Ніби виконуючи букву

закону можновладці обертали його на свою користь «Закон, як дишло казали селяни – куди повернув туди і вийшло».

- **Наслідки реформи (пара №4)**

- 1) зміна форми землеволодіння – земля стала в центрі купівлі-продажу;
- 2) скорочення поміщицького землеволодіння і зростання кількості господарств з ринковою орієнтацією;
- 3) Інтенсивний розвиток галузей харчової і переробної промисловості;
- 4) активніше відбувалося технічне переоснащення сільського господарства;
- 5) широко запроваджувались нові агротехнічні заходи (сівозміни з посівами кормових культур, штучні добрива, перехід до багатопільної системи землеробства);
- 6) поглиблювалася сільськогосподарська спеціалізація районів;
- 7) селяни залишалися обтяжені непомірними викупними платежами, подушною податтю, поземельним податком;
- 8) зберігалися натуральні повинності (дорожня, візницька).

Учитель доповнює відповіді учнів. Маючи підтримку держави та користуючись відсутністю земельного розмежування до реформи, поміщики Російської імперії не тільки захопили найкращі землі, а й відрізали у селян чимало їхньої: від 14% у Херсонській губернії до 37% у Катеринославській. Тому після реформи 220 тис. українських селян залишилися безземельними, майже 100 тис. мали наділ до однієї десятини і 1600 тис. - від однієї до трьох десятин. Загалом у пореформений період майже 94% селянських господарств володіли наділами до 5 десятин, що не давало змоги ефективно вести господарство.

Сенсація наступної рубрики: Селяни заплатили за землю та за свою волю
Як ви розумієте цей вислів?

. Зміни в сільському господарстві Капіталізація господарства.

У ході повідомлення учні повинні з'ясувати, які галузі були лідерами в розвитку ринкових відносин після 1861 року і як це вплинуло на сучасність. Капіталізація – процес перетворення певної галузі господарювання на прибуткову шляхом активного вкладення капіталу для отримання прибутку. Після реформи селяни ставали власниками своєї землі. Земля перетворилась на предмет купівлі-продажу. Це привело до того, що поміщики, які не здатні були господарювати, продавали свої землі, а вправні селяни та купці її купували.

У ході цих змін сільське господарство та промисловість перейшли на ринкову економіку (американський та прусський тип господарювання). Так була закладена основа для капіталізації села. Капіталістичні господарства використовували новітні знаряддя праці та машини, особливо на Півдні та Правобережжі.

Це сприяло зростанню продуктивності сільського господарства. На к. XIX ст. 90% експорту пшениці з Росії становила саме українська пшениця («житниця Європи»). Все ширше вирощувались технічні культури (Правобережжя – цукровий буряк, Полтавщина і Чернігівщина – тютюн, Південь – льон, згодом соняшник).

Були і фактори, які стримували розвиток аграрного сектору.

Демографічний бум спричинив аграрне перенаселення, що поведе за собою еміграцію. Відбувалось розшарування селян та зростала кількість малоземельних селян.

Отже, ми з'ясувала суть реформи та її наслідки.

Гра «Асоціація»

2.Реформи 60-70 років (розповідь учнів -випереджувальне завдання)

Судова реформа	Суд став позастановим, гласним і незалежним (судді призначалися урядом). Запроваджено суду присяжних засідателів. Обвинувачений мав право на захист — адвоката
Земська реформа	Створювалися виборні органи влади — земства (в губерніях і повітах), які складалися з представників усіх станів. Земства займалися господарськими та культурними питаннями
Військова реформа	Запроваджувалася загальна військова повинність для чоловіків по досягненні 21 р. Скорочувався строк військової служби (піхота — 6 років, флот — 7 років). Переозброєння армії, створення системи підготовки офіцерів
Реформа міського самоврядування	У містах створювалися виборні органи влади — міські думи, які вирішували питання благоустрою міст, освіти, охорони здоров'я
Шкільна реформа	Збільшилася кількість початкових, середніх і вищих навчальних закладів. Відкривалися земські школи. Відкривалися навчальні заклади для жінок
Цензурна реформа	Цензурні установи підпорядковувалися Міністерству внутрішніх справ. Всі видання, призначені для масового читача, підлягали попередній цензурі
Фінансова реформа	Створено Державний банк. Сформована податкова система

Метод «мозковий штурм»: обговорення проблемного питання.

Проблемне питання.

Чи виправдала реформа 1861 року сподівання суспільства?

V. Закріплення нових знань і вмінь учнів.

Гра «КАХУТ»

VI. Рефлексія

- Чи вирішили ми головні завдання уроку? (очікувані результати)
- Яким шляхом ми досягли мети?
- Які форми роботи використовували? Які, на ваш погляд, найефективніші?
- Кого можна назвати зірками уроку?
- Хто Вас сьогодні здивував?

VII. Підсумки уроку

Повернення до епіграфа, обговорення його ще раз. Учитель підводить реальні й очікувані результати, аналізує, чому саме так, а не інакше, робить висновки.

Виставлення оцінок, та аргументація.

VIII. Домашнє завдання.

Хід уроку

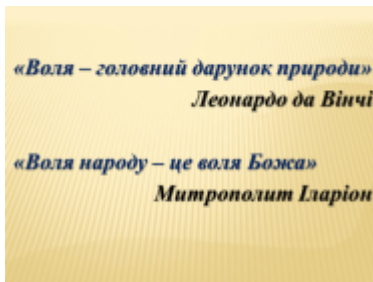
I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань.

Учитель. Чи задумувались ви, що для людини є найціннішим?

А що могло бути ціннішим понад усе для більшості населення українських земель у XIX ст. (*Орієнтовні відповіді: здоров'я, життя та воля*). Люди

зазвичай цінують те, чого не мають чи те, що втрачають. Ви сказали воля. Чому?

Воля – головний дарунок природи
Леонардо да Вінчі

Воля народу – це воля Божя
Митрополит Іларіон

Зараз ми з вами з'ясуємо, що ви знаєте про ситуацію, яка панувала у соціально-економічному житті у другій пол. XIX ст.

Дидактична гра «Маячок»

Ми пригадаємо основні риси, які були характерні для господарського розвитку на українських землях середини XIX ст. Я вам називатиму риси розвитку сільського господарства, а ви вказуватимете які з них були прогресивними, свідчили про розвиток ринкових відносин, а які гальмували економічний розвиток. (Сигналізуєте червоними картками ознаки занепаду, а зеленими зародження ринкових відносин).

- переважало поміщицьке землеволодіння;
- поглиблення соціального розшарування;
- посилення експлуатації селян (зростання панщини);
- використання нової техніки: сіялок, жаток, кінних молотарок;
- низька врожайність;
- сільськогосподарська спеціалізація районів;
- розорення поміщицьких маєтків;
- збільшення податків.

Які ознаки переважають ?

III. Мотивація навчання. Повідомлення теми і мети уроку.

Давайте звернемося з вами до слів відомого кобзаря який і сам з дитячих років був кріпаком, як він характеризує становище селянства

Аж страх погано
У тім хорошому селі.
Чорніше чорної землі
Блукають люди,
повсихали
Сади зелені, погнили
Біленькі хати,
повалялись,
Стави бур'яном поросли.
Село неначе погоріло,
Неначе люде подуріли,

Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть!..
І не в однім отім селі,
А скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві... Гинуть!
Гинуть!
У ярмах лицарські сини,
А препоганії пани
Жидам, братам своїм
хорошим,
Остатні продають штани...

Т. Г. Шевченко

Учитель. Сьогодні ми поведемо мову про те як селянство Наддніпрянської України отримувало довгоочікувану свободу, а також про зміни в житті населення спричинені реформами 60-70-х років 19 ст.

Що означає поняття реформа, яке сьогодні у нас є базовим.

Реформа (від лат. – перетворюю, поліпшую) – політичне, економічне чи інше перетворення, що здійснює влада заради зміцнення чинного ладу.

Проблемне питання.

Чи виправдали реформи 1860-1870-х років сподівання суспільства?

Учитель. У лютому наступного року виповниться 159 років з часу скасування кріпацтва. З цієї нагоди ми з вами маємо дібрати матеріал для створення сторінки в Instagram. Сьогодні ви спробуєте себе у ролі блогерів, та під моїм керівництвом створите макет сторінки з нагоди цієї події. Назва нашої сторінки перед вами (*тема уроку*). Для роботи ви об'єдналися в групи. Кожна група буде працювати поетапно над своєю рубрикою. Інформацію будемо брати з відеоролика, підручника, роздаткового матеріалу.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Селянська реформа 1861 р.

Учні працюючи в групах за допомогою підручника та роздаткового матеріалу створюють коментарі для сторінки в соціальній мережі Instagram:

1-а група – причини реформи.

Текст

«... Причини реформ стали об'єктом гострих наукових суперечок. Деякі західні вчені переконані, що вирішальними у проведенні реформ були економічні чинники, ... стали ще очевиднішими недоліки кріпачької праці. Так, продуктивність праці російського кріпака 1860 року дорівнювала продуктивності праці англійського фермера 1750 року та центральноєвропейського селянина 1800 року. Словом, кріпачья праця за всієї своєї дешевизни була настільки малоякісною, що не виправдовувала себе економічно.

... Радянські історики наполягають на тому, що селянські заворушення створили «революційну ситуацію», яка перелякала царя і дворян, змусивши їх до поступок. Американський історик Альфред Рібер доводить, що до реформ спричинилося передусім прагнення модернізувати царську армію, в той час як англієць Бернард Пейрз мотивує це занепокоєністю Росії своїм відставанням від Заходу. Інші історики схильні підкреслювати роль у реформі ліберальної інтелігенції, яка... піддавала кріпацтво моральному осудові». (Субтельний О. Україна: історія. — К.: Либідь, 1991. — С. 225–226)

Завдання

1. А як би ви вирішили суперечки істориків?
2. Яка все ж таки, на ваш погляд, вирішальна причина проведення селянської реформи про відміну кріпацтва?

2-а група – основні положення.

Карикатура українського сатиричного журналу «Шершень» (1906) на селянську реформу 1861 р.

2-а група
Прокоментуйте
карикатуру, що
відображає суть
проведення
селянської реформи

О. Суров. Селян наділяють землею. Карикатура з журналу «Шершень», 1906 р.

3-я група – наслідки реформи.

На роботу вам дається 7 хвилин, по завершенні кожна група презентує протягом 2 хвилин результати роботи.

Причини реформи:

Текст

«...Причини реформ стали об'єктом гострих наукових суперечок. Деякі західні вчені переконані, що вирішальними у проведенні реформ були економічні чинники, ...стали ще очевиднішими недоліки кріпацької праці. Так, **продуктивність праці російського кріпака 1860 року дорівнювала продуктивності праці англійського фермера 1750 року та центральноєвропейського селянина 1800 року. Словом, кріпацька праця за всієї своєї дешевизни була настільки малоякісною, що не виправдовувала себе економічно.**

...Радянські історики наполягають на тому, що селянські заворушення створили «революційну ситуацію», яка перелякала царя і дворян, змусивши їх до поступок. Американський історик Альфред Рібер доводить, що до реформ спричинилося передусім прагнення модернізувати царську армію, в той час як англієць Бернард Пейрз мотивує це занепокоєністю Росії своїм відставанням від Заходу. Інші історики схильні підкреслювати роль у реформі ліберальної інтелігенції, яка...піддавала кріпацтво моральному осудові». (Субтельний О. Україна: історія. — К.: Либідь, 1991. — С. 225–226)

Завдання

1. А як би ви вирішили суперечки істориків?
2. Яка все ж таки, на ваш погляд, вирішальна причина проведення селянської реформи про відміну кріпацтва?

Орієнтовні коментарі учнів

- 1) низька продуктивність праці селян;

- 2) зuboжіння поміщиків;
- 3) зменшення кількості селян-кріпаків;
- 4) відставання Росії у військовій справі від Європейських держав;
- 5) наростання опору з боку прогресивних кіл суспільства проти кріпосництва;
- 6) засудження Європейськими країнами станового устрою Російської імперії.

Незадоволені становищем усі верстви населення (селяни, поміщики, міщани, студенти).

Коментар учителя ## Росія програла, а селяни виграли: Кримська війна поклала початок звільненню кріпаків#

Основні положення реформи

Орієнтовні відповіді учнів

Суть селянської реформи
1. Селяни отримали: 1) особисті права (поміщик не мав права їх купувати, дарувати, обмінювати, селяни могли брати шлюб без дозволу поміщика, йти на службу, вступати до навчальних закладів, переходити до інших станів); 2) майнові права (укладати договори, займатися промислами чи торгівлею, володіти власністю); 3) право на власну землю. Розмір наділу визначався відповідно до закону і за згодою поміщика. 2. Понаднормова земля вилучалась у селянина на користь поміщика як «відрізок». 3. Селянин укладав «викупну угоду» і мав сплатити за землю 20 % вартості одразу, а 80 % з відсотками — протягом 49 років, взявши позику у держави (ціна на землю в 4 рази перевищувала ринкову). 4. До укладання «викупної угоди» селяни вважалися тимчасовозобов'язаними

Робота з поняттями

Зверніть увагу на поняття які є у вас у роздатці.

Тимчасовозобов'язані селяни – селяни після реформи з якими ще не уклали викупну угоду.

Викупна угода – договір селян з поміщиком про скасування кріпацтва.

Відрізки – ділянки землі, які у селян забирали після аграрної реформи.

Недоїмки – борги селян перед державою.

Підсумок

Та минав час і селяни побачили, що вони втратили майже 1/3 землі, яка ще належала їх дідам та прадідам, а ще й за убогий клаптик наділу треба було сплачувати величезний борг.

Ніби виконуючи букву закону можновладці обертали його на свою користь «Закон, як дишло казали селяни – куди повернув туди і вийшло».

Коментар учителя ## Селяни заплатили за землю та за свою волю#

3. Наслідки реформи

Орієнтовні відповіді учнів

- 1) зміна форми землеволодіння – земля стала в центрі купівлі-продажу;
- 2) скорочення поміщицького землеволодіння і зростання кількості господарств з ринковою орієнтацією;
- 3) Інтенсивний розвиток галузей харчової і переробної промисловості;
- 4) активніше відбувалося технічне переоснащення сільського господарства;
- 5) широко запроваджувались нові агротехнічні заходи (сівозміни з посівами кормових культур, штучні добрива, перехід до багатопільної системи землеробства);
- 6) поглиблювалася сільськогосподарська спеціалізація районів;
- 7) селяни залишалися обтяжені непомірними викупними платежами, подушною податтю, поземельним податком;
- 8) зберігалися натуральні повинності (дорожня, візницька).

Учитель доповнює відповіді учнів. Після реформи 220 тис. українських селян залишилися безземельними, майже 100 тис. мали наділ до однієї десятини і 1600 тис. - від однієї до трьох десятин. Загалом у пореформений період майже 94% селянських господарств володіли наділами до 5 десятин, що не давало змоги ефективно вести господарство.

Коментар учителя ## «Дожились до того, що хоч серед хати ори» #

Як ви розумієте цей вислів?

Отже, ми з вами з'ясували причини, суть селянської реформи та її наслідки.

2. Реформи 1860-1870 років (робота в групах)

Перегляд відеоролика «Реформи 60-70-х років 19 ст.»

Учні переглядають відеоролик та занотовують в інформаційні картки основні положення реформ відповідно до завдань отриманих групами:

1-а група Земська та міська реформи

2-а група Фінансова та судова реформи

3-я група Військова, освітня реформи та реформа цензури.

Після перегляду протягом 3 хвилин доповнюють за матеріалом підручника інформаційні картки (якщо є час).

Під час обговорення результатів роботи груп, учні класу занотовують в опорному конспекті рік проведення реформи та основні положення.

Реформи 60–70-х років XIX ст.		
Реформа, рік проведення	Основні положення	Вплив на розвиток Наддніпрянщини
Судова реформа		
Земська реформа		

Військова реформа		
Реформа міського самоврядування		
Шкільна реформа		
Цензурна реформа		
Фінансова реформа		

Метод «мозковий штурм»: обговорення проблемного питання.

Проблемне питання.

Чи виправдали реформи 1860-1870-х років сподівання суспільства?

V. Закріплення нових знань і вмінь учнів.

Тестування учнів за допомогою сайту «На урок» (шість запитань, за кожну правильну відповідь по 1 балу).

VII. Підсумки уроку

Учитель підводить підсумки, аналізує результати, учні роблять висновки за допомогою метода «ПРЕС».

I. ПОЗИЦІЯ

Я вважаю, що ... (висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд).

II. ОБҐРУНТУВАННЯ

...тому, що... (наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції).

III. ПРИКЛАД

... наприклад... (наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію).

IV. ВИСНОВКИ

Отже (тому), я вважаю... (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити; тобто, це є заклик прийняти вашу позицію).

VIII. Домашнє завдання.

1. Опрацювати § 13 підручника.
 2. Заповнити у роздатці колонку «Вплив на розвиток Наддніпрянщини».
 3. Написати листа до російського царя від імені селянина після проведення реформи.
- Станьте першим, хто оцінить розробку

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ УЧНІВ ТА БАТЬКІВ НА ПЕРІОД ЛІТНІХ КАНІКУЛ

Шановні батьки

Пам'ятайте, що літні канікули для дітей - це можливість набратися свіжих сил, оздоровитися, закріпити набуті знання і використовувати їх у домашніх умовах. Звертаємо увагу на організацію відпочинку Вашої дитини під час канікул. Приділяйте, будь ласка, більше уваги своїй дитині. Залучайте до виконання домашніх обов'язків. Тримайте під контролем проведення дозвілля сина (доньки) за межами дому у вечірній час.

Ось і розпочинаються літні канікули. Як завжди, кожен з нас проведе їх по-різному. Подорожі, екскурсії, походи, багато друзів - все це чекає на вас влітку. Бажаємо усім гарного відпочинку, яскравих вражень, незабутніх зустрічей, захоплюючих мандрівок!

Педагогічний колектив школи бажає усім учням гарного відпочинку, яскравих вражень, незабутніх зустрічей, захоплюючих мандрівок!

Класними керівниками з вашими дітьми проведено цикл профілактичних бесід: правила поведінки на канікулах; правила поведінки та техніка безпеки на дорозі; техніка пожежної безпеки; правила поведінки на воді; правила користування електроприладами; газ у побуті; правила збору грибів та надання першої допомоги у разі отруєння; один вдома.

Закликаємо учнів та батьків завжди пам'ятати елементарні правила безпеки під час канікул, щоб приємний відпочинок не був зіпсований.

Але також закликаємо Вас завжди пам'ятати елементарні правила безпеки, щоб літній відпочинок не був зіпсований:

1. Будьте обережні та дотримуйтесь усіх правил техніки безпеки при користуванні газом та електропобутовими приладами; не допускайте гри з вогнем; не влаштовуйте ігри на будівельних майданчиках та біля них.

2. Щоб уникнути смертельних електротравм, категорично забороняється: наближатись до обірваних проводів ближче 8 м.; залазити на опори повітряних ліній електропередач, тим більше намагатись зняти електропровід; відчиняти двері та проникати в трансформаторні підстанції.
3. Обов'язков о пам'ятайте (при відсутності дорослих вдома) про те, що не можна відкривати двері незнайомим особам.
4. Будьте особливо уважні біля водоймищ. Знайте: з водою не жартують!
5. Не можна розпалювати вогнища і кидати в вогонь карбід, солярку, бензин тощо.
6. Обов'язково не забувайте про безпеку, яка чатує на вас у ліфті, громадському транспорті, при поведженні з собаками та іншими тваринами, під час грози (блискавки).
7. Пам'ятайте: вогнепальна зброя - не забавка. Користуватися дітям мисливськими рушницями, випробовувати вибухові пакети, влаштовувати ігри з вибухонебезпечними предметами та речовинами - небезпечно.
8. Перед кожною вашою зустріччю з вулицею не забудьте про Правила дорожнього руху (особливо це стосуються тих, хто користується роликами, велосипедом чи мопедом).
9. Не перебувайте на вулиці без нагляду дорослих у вечірні години.
10. Слідкуйте за гігієнічними вимогами щодо харчування, споживайте тільки якісну їжу.
11. Діти, будьте безпечними при користуванні медикаментами. Без призначення лікаря їх споживати не варто.
12. Небезпечні предмети (знахідки) та ваші дії при їх виявленні мають бути розумними.
13. Пам'ятайте про ті проблеми, що стоять перед сучасною молоддю: куріння, пияцтво, токсикоманія, венеричні захворювання. У зв'язку зі становленням вашого характеру, прийміть до уваги те, що ніхто з підлітків не застрахований від них. Тому ще раз наголошуємо, що:

 Пияцтво - це фактор ризику №1 і є стихією саморуйнування;

 куріння та токсикоманія - це вірна духовна та фізична смерть;

 розпуста - шлях до венеричних захворювань, СНІДу.
14. Особливо зверніть увагу на друзів, з якими спілкуєтесь.
15. Діти, нічого чужого не беріть та своєю поведінкою не створюйте криміногенної ситуації (бійки, крадіжки, брутальна поведінка).
16. Перебуваючи на відпочинку в лісі або парковій зоні, пам'ятайте про правила безпечної поведінки.

Вимоги безпеки життєдіяльності учнів при виникненні надзвичайної або аварійної ситуації.

1.1. Не панікувати, не кричати, не метушитися, а чітко і спокійно виконувати вказівки дорослих, які перебувають поряд.

1.2. Слід зателефонувати батькам, коротко описати ситуацію, повідомити про місце свого перебування.

1.3. Якщо ситуація вийшла з-під контролю дорослих, потрібно зателефонувати до служб екстреної допомоги за телефонами:

101– пожежна охорона;

102 – поліція;

103 – швидка медична допомога;

104– газова служба;

коротко описати ситуацію, назвати адресу, де сталася надзвичайна ситуація, а також своє прізвище, ім'я, номер свого телефону.

1.4. У разі можливості слід залишити територію аварійної небезпеки.